

SINTEZA
obiecțiilor, propunerilor și recomandărilor
la proiectul de lege cu privire la arbitraj

Participantul la avizare sau consultare publică	Nr.	Conținutul obiecției, propunerii sau recomandării	Argumentarea autorului proiectului
AVIZAREA ȘI CONSULTAREA PUBLICĂ			
Curtea de Apel Chișinău	1.	Lipsă de obiecții, propuneri sau recomandări.	—
Curtea de Apel Sud	2.	Lipsă de obiecții, propuneri sau recomandări.	—
Judecătoria Chișinău	3.	Lipsă de obiecții, propuneri sau recomandări.	—
Ministerul Afacerilor Externe	4.	Lipsă de obiecții, propuneri sau recomandări.	—
Consiliul Superior al Magistraturii	5.	Consiliul constată că proiectul urmărește unificarea reglementărilor aplicabile arbitrajului intern și celui comercial internațional, precum și transpunerea completă a prevederilor Legii-model UNCITRAL în legislația națională. Proiectul își propune să clarifice definițiile conceptelor fundamentale ale arbitrajului, stabilește competența tribunalului arbitral și limitează intervenția instanțelor judecătorești, respectând principiul autonomiei procedurale și conferind predictibilitate și stabilitate actului arbitral. Totodată, acesta oferă mediului de afaceri un cadru legislativ compatibil cu standardele internaționale.	Se acceptă În conformitate cu art. 49 alin. (2) din proiect, Guvernul, până la data intrării în vigoare a prezentei legi, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, în special a Codului de procedură civilă și a Codului de executare.

		Consiliul notează că, în conformitate cu nota de fundamentare, intrarea în vigoare a legii implică modificări ale cadrului normativ conex, în special ale Codului de procedură civilă, pentru a armoniza dispozițiile privind recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale cu prevederile noii legi. Astfel, modificările la Codul de procedură civilă și adoptarea proiectului de lege trebuie realizate simultan, pentru a asigura coerența normativă și funcționalitatea procedurilor arbitrale, evitând conflicte între regimul anterior și cel nou, precum și pentru a garanta forța executorie directă a hotărârilor arbitrale și limitarea intervenției instanțelor la controlul de legalitate și protecția ordinii publice. În aceste condiții, Consiliul Superior al Magistraturii avizează proiectul de lege cu privire la arbitraj cu propunerea inserată mai sus.	
Curtea Supremă de Justiție	6.	Curtea Supremă de Justiție susține Proiectul de lege. Totuși în legătură cu conținutul acestui proiect Curtea Supremă de Justiției a considerat oportun de a remarca unele aspecte care merită a fi analizate suplimentar. [Referitor la art. 5 alin. (1),] Curtea Supremă de Justiție menționează că norma consacră în mod corect principiul neintervenției instanțelor judecătorești în procedura arbitrală. Totuși, sintagma potrivit căreia instanțele „nu au competența de a interveni” poate genera interpretări restrictive, susceptibile de a exclude chiar și atribuțiile de sprijin procedural recunoscute în mod tradițional instanțelor precum numirea arbitrilor, administrarea probelor sau dispunerea măsurilor provizorii. În vederea evitării unor asemenea interpretări și pentru a reflecta adecvat rolul instanțelor ca autorități de suport judiciar, se propune reformularea textului	Precizare Art. 5 alin. (1) reproduce în mod identic formularea art. 5 din Legea-model UNCITRAL.

		după cum urmează: „Instanțele de judecată exercită atribuții în legătură cu arbitrajul numai în cazurile și în condițiile prevăzute expres de prezenta lege.” Această redactare exprimă mai clar delimitarea dintre intervenția inadmisibilă și sprijinul judiciar legitim, fiind în acord cu principiile moderne ale arbitrajului.	
	7.	[Referitor la art. 6 alin. (2),] Curtea consideră justă excluderea comunicărilor judiciare, dar ar putea fi reformulată pentru o mai bună claritate. „Prevederile alin. (1) nu se aplică comunicărilor efectuate de instanțele de judecată în cadrul procedurilor judiciare, care sunt guvernate de normele Codului de procedură civilă.”	Se acceptă Prevederea se modifică în mod corespunzător.
	8.	[Referitor la art. 8 alin. (2),] Curtea Supremă de Justiție indică că dispozițiile art. 8 alin. (2) din proiect prevăd că procedura arbitrală poate continua și hotărârea arbitrală poate fi pronunțată chiar dacă litigiul este pendinte în fața instanței de judecată. În același timp potrivit art. 479 Cod de procedură civilă cererea de desființare a hotărârii arbitrale se examinează în ședință de judecată în cel mult o lună de la data intrării ei în judecată, potrivit regulilor stabilite de prezentul cod. În lipsa unei corelări exprese între aceste norme, pot apărea dificultăți practice, în special în situația în care instanța de judecată examinează valabilitatea convenției arbitrale, iar tribunalul arbitral pronunță între timp hotărârea. O asemenea situație este susceptibilă să genereze riscul pronunțării unor soluții contradictorii sau incertitudine cu privire la efectele procedurii judiciare asupra arbitrajului. Pentru prevenirea unor practici neuniforme, se recomandă completarea art. 8 alin. (2) cu o normă de corelare, de exemplu:	Precizare Această prevedere este superfluă. Or, continuitatea procedurilor arbitrale nu influențează efectele juridice ale deciziilor instanțelor de judecată.

		„Continuarea procedurii arbitrale nu împiedică instanța de judecată să se pronunțe asupra valabilității convenției arbitrale, iar hotărârea judecătorească definitivă asupra acestei chestiuni produce efecte asupra procedurii arbitrale și asupra hotărârii pronunțate.”	
	9.	[Referitor la art. 12 alin. (3),] Curtea Supremă de Justiție atrage atenția că expresia „nu a fost obținută”, utilizată pentru a desemna situația în care recuzarea arbitrului a fost respinsă, este ambiguu exprimată din punct de vedere juridic. Pentru claritate și coerență procedurală, se recomandă înlocuirea expresiei cu formulări consacrate în dreptul procesual, cum ar fi: „cererea de recuzare a fost respinsă”. Totodată Curtea menționează că reglementarea care permite tribunalului arbitral inclusiv arbitrului recuzat să continue procedura și să pronunțe hotărârea până la soluționarea cererii de recuzare de către instituția arbitrală (în cazul arbitrajului instituțional) sau instanța de judecată (în cazul arbitrajului ad-hoc) poate afecta percepția asupra imparțialității procedurii arbitrale și poate conduce, în practică, la sporirea numărului de cereri de anulare a hotărârilor arbitrale. În vederea menținerii echilibrului dintre celeritatea procedurii și garanțiile de imparțialitate, se consideră oportună instituirea unei soluții intermediare. Astfel se recomandă completarea normei în sensul că tribunalul arbitral poate continua administrarea procedurii, însă nu poate pronunța hotărârea arbitrală până la soluționarea definitivă a cererii de recuzare.	Nu se acceptă Referitor la sintagma „nu a fost obținută”, precizăm că recuzarea poate fi obținută nu doar prin admiterea cererii de recuzare, dar și prin retragerea arbitrului. Prin urmare, această sintagmă acoperă ambele ipoteze. Propunerea de completare a normei, potrivit căreia tribunalul arbitral ar putea continua administrarea procedurii, fără a putea pronunța hotărârea arbitrală până la soluționarea definitivă a cererii de recuzare, contravine art. 13 alin. (3) din Legea-model UNCITRAL. Referitor la această prevedere, raportul analitic al proiectului Legii-model UNCITRAL precizează următoarele: <i>„6. Paragraful (3), asemenea articolului 14, dar spre deosebire de articolul 16(3), prevede intervenția instanței în timpul procedurii arbitrale. Totuși, acesta include trei caracteristici menite să reducă la minimum riscul și efectele adverse ale tacticilor dilatorii. [...] A treia caracteristică este că tribunalul arbitral, inclusiv arbitrul recuzat, poate continua procedura arbitrală în timp ce cererea este în curs de soluționare la instanță. Acesta ar face cu siguranță acest lucru dacă consideră recuzarea ca fiind total nefondată și servind doar unor scopuri dilatorii.”.</i>

	O asemenea soluție ar permite evitarea tergiversării arbitrajului, reducând totodată riscul anulării ulterioare a hotărârii arbitrale pentru motive ce țin de compunerea tribunalului. Curtea consideră necesară completarea alin. (3) al art. 12 cu o prevedere expresă privind procedura de examinare a cererii de recuzare de către instanța de judecată, prin raportare la dispozițiile Codului de procedură civilă aplicabile în mod corespunzător. „Procedura de examinare a cererii privind recuzarea arbitrului de către instanța de judecată se desfășoară în conformitate cu dispozițiile relevante ale Codului de procedură civilă privind recuzarea judecătorului, aplicabile în mod corespunzător, în măsura în care nu contravin naturii arbitrajului. ”	
10.	[Referitor la art. 13 alin. (1),] Curtea Supremă de Justiție reține că art. 13 alin. (1) lit. e) prevede că mandatul arbitrului încetează în cazul recuzării acestuia conform art. 12, în timp ce art. 12 alin. (3) permite tribunalului arbitral, inclusiv arbitrului recuzat, să continue procedura și să pronunțe hotărârea arbitrală până la emiterea încheierii definitive. Această dublă reglementare poate genera o aparentă ambiguitate în practică: dacă mandatul arbitrului încetează la momentul recuzării, rămâne neclar cum acesta poate continua să participe la procedură și să pronunțe hotărârea arbitrală. Curtea apreciază că norma trebuie clarificată astfel încât să reflecte momentul efectiv al încetării mandatului: „mandatul arbitrului recuzat încetează de la data admiterea cererii de recuzare ”.	Precizare Art. 12 alin. (3) se aplică în raport cu arbitrul împotriva căruia a fost înaintată o cerere de recuzare, însă aceasta nu a fost încă soluționată. Art. 13 alin. (1) lit. e) se aplică în raport cu arbitrul recuzat.
11.	[Referitor la art. 37,] Curtea constată că expresia „poate executa” utilizată în normă este tehnic corectă, însă prezintă o ambiguitate juridică care	Se acceptă Prevederea se modifică în mod corespunzător.

		poate fi interpretată ca discreționară. Aceasta poate afecta eficiența și previzibilitatea procedurii arbitrale, întrucât nu indică clar obligația instanței de a acorda sprijin procedural. În vederea clarificării și alinierii la standardele internaționale, se recomandă înlocuirea formulării cu: „Instanța de judecată acordă asistență la obținerea probelor, în limitele competenței sale și conform regulilor pentru reclamarea probelor.” Această reformulare precizează rolul de suport al instanței și consolidează eficiența procedurii arbitrale.	
	12.	[Referitor la art. 42 alin. (3),] Curtea Supremă de Justiție consideră că prevederea art. 42 alin. (3), potrivit căreia mandatul tribunalului arbitral se încheie odată cu încetarea procedurii arbitrale, are natura unei reguli generale privind încetarea mandatului arbitrilor. Întrucât art. 13 reglementează tocmai încetarea mandatului de arbitru, menținerea acestei soluții normative într-un alt articol poate afecta coerența și sistematizarea actului normativ, generând dispersarea regulilor referitoare la aceeași instituție juridică. Astfel se recomandă includerea soluției din art. 42 alin. (3) în art. 13, cu completarea corespunzătoare a textului și, eventual, ajustarea denumirii articolului, de exemplu: „Articolul 13. Încetarea mandatului arbitrului și a tribunalului arbitral”.	Nu se acceptă Aceste articole reglementează instituții juridice distincte.
	13.	[Referitor la art. 43 alin. (1) –] Lipsa prepoziției de – cel mai probabil o eroare gramaticală.	Se acceptă Prevederea se modifică în mod corespunzător.
	14.	[Referitor la art. 10 alin. (2), art. 12 alin. (3), art. 13 alin. (2), art. 16 alin. (3), art. 20, art. 37, art. 45–] Sub acest aspect, Curtea reține că aspectele	Precizare În conformitate cu art. 49 alin. (2) din proiect, Guvernul, până la data intrării în vigoare a prezentei

		menționate mai sus implică în mod obligatoriu operarea modificărilor la Codul de Procedură Civilă. În caz contrar, aplicarea în practică a competențelor menționate mai sus pare problematică în lipsa unor norme procedurale.	legi, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, în special a Codului de procedură civilă și a Codului de executare.
	15.	Cu referire la art. 45 alin. (2), autorii propun depozitarea dosarului arbitral examinat în procedură arbitrală ad-hoc la instanța de judecată în a cărei circumscripție teritorială tribunalul arbitral își are sediul. Reieșind din definiția tribunalului arbitral ad-hoc de la art. 4 alin. (3) din proiect - arbitrajul care nu este instituțional este ad-hoc, nu este clar cum ar putea fi determinat sediul unui astfel de tribunal. La fel, reieșind din considerentul că arbitrajul este o modalitate alternativă de soluționare a disputelor în cadrul căreia instanțele de judecată au un rol limitat, Curtea nu consideră oportună păstrarea acestor dosare în arhivele instanțelor de judecată, or acestea nu reprezintă un produs al activității de înfăptuire a justiției. Totodată este de remarcat că instanța de judecată nu face parte din structura organizatorică a arbitrajului și nu poate fi transformată într-un depozitar al actelor unei proceduri jurisdicționale alternative. O asemenea soluție ar implica sarcini administrative suplimentare pentru instanțe, fără legătură directă cu exercitarea funcției de înfăptuire a justiției. Curtea subliniază că păstrarea dosarului arbitral de către instanța de judecată poate fi justificată exclusiv în situația în care hotărârea arbitrală este contestată în fața instanței competente. În acest caz, transmiterea și atașarea dosarului arbitral la materialele cauzei aflate pe rol reprezintă o	Se acceptă Prevederea se modifică în mod corespunzător.

		consecință firească a exercitării controlului judiciar asupra hotărârii arbitrale. Astfel, Curtea consideră că art. 45 alin. (2) urmează a fi exclus, iar eventuala păstrare a dosarului arbitral examinat în procedură arbitrală ad-hoc, să fie asigurată de către un tribunal arbitral instituțional sau arhiva de stat. Pentru aceleași considerente urmează a fi modificat și art. 45 alin. (3) din proiect.	
	16.	Cu referire la prevederile art. 46 alin. (2) din proiect, în nota de fundamentare autorii au indicat că: „Una din principalele novații din prezenta lege se regăsește la articolul 46, care conferă hotărârii arbitrale o forță juridică consolidată, menită să asigure celeritatea actului de justiție. Spre deosebire de alte sisteme de jurisdicție alternativă, proiectul instituie o prezumție de validitate și executorialitate imediată. Astfel, hotărârea arbitrală devine document executoriu prin ea însăși, fără a fi necesară o procedură prealabilă de încuviințare a executării (exequatur) din partea instanțelor statale, cu condiția ca aceasta să nu fie contestată sau desființată în cadrul controlului judiciar”. În ceea ce privește novația respectivă, a cărei scop este de a asigura celeritatea actului de justiție, Curtea remarcă că actul de justiție e realizat doar de către instanțele de judecată, aceasta fiind competența exclusivă a acestora (art. 114 din Constituție). De principiu, Curtea susține propunerea respectivă, însă nu poate susține argumentul expus în nota de fundamentare potrivit căruia măsura ar fi „menită să asigure celeritatea actului de justiție”. Arbitrajul reprezintă o jurisdicție convențională, întemeiată pe voința părților, iar hotărârea arbitrală nu constituie un act de justiție în sens constituțional. Prin urmare,	Se acceptă Nota de fundamentare se modifică în mod corespunzător.

		justificarea soluției legislative trebuie fundamentată pe necesitatea consolidării eficienței procedurii arbitrale și a executorialității hotărârilor arbitrale, cu menținerea posibilității controlului judiciar ulterior, în condițiile legii. În acest context, Curtea consideră oportună revizuirea argumentării din nota de fundamentare, pentru a reflecta corect natura juridică a arbitrajului.	
Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării	17.	La art. 3 alin. (6), proiectul prevede că litigiile care vizează contractele administrative pot face obiectul unei convenții arbitrale aprobate de Guvern. Soluția normativă este admisibilă din perspectiva regimului juridic al contractului administrativ, însă, în vederea asigurării previzibilității și securității juridice, se impune clarificarea expresă a formei actului prin care se acordă aprobarea Guvernului. În lipsa unei precizări privind natura juridică a actului de aprobare (hotărâre a Guvernului sau alt act normativ/individual), pot apărea interpretări divergente privind condițiile de validitate ale convenției arbitrale. Se recomandă, în consecință, fie completarea textului cu indicarea expresă a formei aprobării, fie reglementarea printr-un act normativ subsecvent a procedurii de aprobare. O asemenea clarificare este necesară pentru a preveni eventuale litigii privind validitatea clauzei arbitrale inserate în contractele administrative.	Precizare În conformitate cu art. 102 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Totodată, pct. 133 din Regulamentul Guvernului prevede că, pe marginea unor subiecte care nu necesită adoptarea unui act al Guvernului în sensul Constituției Republicii Moldova, Guvernul poate adopta decizii protocolare, acestea fiind consemnate în procesul-verbal al ședinței. Prin urmare, aprobarea convențiilor arbitrale urmează a fi realizată cu respectarea reglementărilor constituționale și infraconstituționale care stabilesc regimul juridic al actelor Guvernului. În acest context, indicarea expresă a unei categorii determinate de acte ar constitui o soluție excesiv de rigidă, întrucât nu ar permite luarea în considerare a particularităților fiecărei convenții arbitrale.
	18.	La art. 46 alin. (2), proiectul stabilește că hotărârea arbitrală devine document executoriu în cazul în care nu a fost contestată în termenul prevăzut la art. 47. Formularea actuală poate genera incertitudini în ceea ce privește efectul introducerii cererii de desființare asupra executării hotărârii arbitrale.	Precizare Aceste aspecte vor fi reglementate în Codul de procedură civilă nr. 225/2003.

		În vederea evitării unor interpretări care ar putea afecta caracterul executoriu al hotărârilor arbitrale, se recomandă reexaminarea alin. (2), cu precizarea expresă dacă introducerea cererii de desființare suspendă sau nu executarea hotărârii arbitrale și în ce condiții poate fi dispusă suspendarea executării. O reglementare clară ar contribui la consolidarea securității juridice și la menținerea atractivității arbitrajului ca mecanism alternativ de soluționare a litigiilor.	
	19.	Cu referire la competența instanțelor de judecată, proiectul face trimitere generală la Codul de procedură civilă privind determinarea instanței competente. În vederea asigurării unei practici judiciare uniforme și a prevenirii eventualelor conflicte de competență, se recomandă analizarea oportunității stabilirii exprese, în cuprinsul legii speciale, a instanței competente să soluționeze cererile privind numirea arbitrilor, recuzarea acestora, contestarea hotărârilor arbitrale și încuviințarea executării.	Se acceptă În conformitate cu art. 49 alin. (2) din proiect, Guvernul, până la data intrării în vigoare a prezentei legi, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, în special a Codului de procedură civilă și a Codului de executare.
Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești	20.	Alin. (3) art. 46 din proiect prevede că „Hotărârea arbitrală devine document executoriu în cazul în care nu a fost contestată în termenul prevăzut la art. 47.” Această prevedere este în contradicție cu prevederile Codului de procedură civilă care reglementează la art. 482: „Problema eliberării titlului de executare silită a hotărârii arbitrale se examinează de instanța care ar fi fost competentă să examineze cauza civilă în lipsa clauzei de arbitraj la cererea părții în arbitraj care a avut câștig de cauză.” Totodată, în cazul în care autorii proiectului urmăresc scopul ca hotărârea arbitrală să devină document executoriu prin ea însăși, fără a fi necesară o procedură prealabilă de încuviințare a executării	Se acceptă În conformitate cu art. 49 alin. (2) din proiect, Guvernul, până la data intrării în vigoare a prezentei legi, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, în special a Codului de procedură civilă și a Codului de executare.

		(exequatur) din partea instanțelor statale, cu condiția ca aceasta să nu fie contestată sau desființată în cadrul controlului judiciar, atunci această categorie de documente executorii urmează a fi inclusă în prevederile art. 11 din Codul de executare. La momentul actual, în calitate de documente executorii, în Codul de executare sunt prevăzute doar „hotărârile arbitrale prin care se aprobă tranzacțiile”. Astfel, în vederea asigurării uniformității legislative, proiectul fie urmează a fi modificat cu ajustarea acestuia la prevederile normative în vigoare, fie urmează a fi operate modificările corespunzătoare în Codul de procedură civilă prin excluderea necesității examinării de către instanța de judecată a eliberării titlului de executare silită a hotărârii arbitrale și în Codul de executare prin includerea hotărârilor arbitrale în lista documentelor executorii.	
Dumitru Postovan Președintele Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova	21.	Studiind proiectul de Lege cu privire la arbitraj elaborat de Ministerul Justiției și definitivat cu suportul unui Grup de lucru creat prin Ordinul Ministrului Justiției, menționez următoarele. Actualmente arbitrajul este reglementat de două legi: Legea nr. 23 cu privire la arbitraj și Legea nr. 24 cu privire la arbitrajul comercial internațional, ambele adoptate în anul 2008. Reglementări privind arbitrajul sunt prevăzute și în Codul de procedură civilă nr. 225/2003. Legislația arbitrală în vigoare corespunde într-un total standardelor internaționale în speță, e în conformitate cu Convențiile internaționale referitoare la arbitraj și Legii model cu privire la arbitrajul comercial internațional, care e incorporată totalmente în Legea nr. 24. E un cadru normativ suficient pentru activitatea arbitrală, soluționarea	Nu se acceptă Nu poate fi reținut argumentul că premise pentru adoptarea unei noi legi nu sunt din următoarele considerente. În primul rând, promovarea proiectului nu reprezintă o opțiune legislativă izolată, ci rezultă din angajamente asumate de Republica Moldova în cadrul procesului de integrare europeană și al documentelor de politici publice aprobate la nivel național. În acest sens, elaborarea și promovarea noii legi constituie o măsură expres prevăzută în Foaia de parcurs privind „Statul de drept” și în Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025. La fel, adoptarea unei noi legi cu privire la arbitraj, care va substitui cele două acte normative existente, unificând

	litigiilor care pot fi supuse arbitrajului și care se aplică de la data adoptării. Totodată, practica arbitrală demonstrează că la soluționarea litigiilor prin arbitraj au apărut și apar mai multe dificultăți în procesul de aplicare și decizie a unor norme juridice, reglementări necomplete, reguli neclare, cât și a unor prevederi diferite între aceste două legi și Codul de procedură civilă. În acest sens, cadrul normativ arbitral se cere îmbunătățit. Premise pentru adoptarea unei noi legi nu sunt. Proiectul legii nu poate pretinde că e o lege nouă; e o transpunere deplină a Legii model, care are un conținut general, fără detalieri și nu poate atinge scopul urmărit: eficientizarea procedurilor arbitrale. Din contră, înrăutățește această procedură și mai mult, din care considerente se cere respins. Opinia separată motivată în acest sens va fi prezentată ulterior. OPINIE SEPARATĂ privind proiectul de Lege cu privire la arbitraj (număr unic 114/MJ/2026) Proiectul de lege a fost elaborat de către Ministerul Justiției și definitivat împreună cu un grup de juriști specializați în acest domeniu. Această lege (dacă va fi adoptată) va fi al treilea act normativ, privind legislația arbitrală în Republica Moldova. Istoricul legislației arbitrale în Republica Moldova Prima Lege privind judecata arbitrală (arbitraj) a fost adoptată de către Parlament la 31 mai 1994. A fost o Lege- pilot, cu reglementări generale. Se cereau modificări serioase pentru a aduce legislația arbitrală la nivelul standardelor internaționale.	reglementările în materia de arbitraj în corespundere cu legea-model UNCITRAL constituie o măsură prevăzută expres în partea descriptivă a Programului Național de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2025-2029 (Clusterul 1, Capitolul 23, blocul tematic 1.4 „Alte instituții din sectorul justiției”). Prin urmare, necesitatea adoptării unei noi legi a fost deja validată la nivelul documentelor strategice și de planificare aprobate de autoritățile competente. În al doilea rând, argumentul potrivit căruia transpunerea Legii-model UNCITRAL nu ar justifica adoptarea unei noi legi ignoră însăși finalitatea acestui instrument internațional. Legea-model UNCITRAL reprezintă standardul internațional de referință în materia arbitrajului comercial internațional, fiind preluată integral sau în mod substanțial de un număr semnificativ de state și jurisdicții cu tradiție arbitrală dezvoltată. Opțiunea de transpunere integrală urmărește asigurarea compatibilității cadrului normativ național cu regulile și practicile recunoscute la nivel internațional, sporind astfel previzibilitatea și atractivitatea Republicii Moldova ca jurisdicție favorabilă arbitrajului. Pct. 3 din Nota explicativă a Legii-model UNCITRAL stabilește expres următoarele: <i>„3. Forma unei legi-model a fost aleasă ca instrument de armonizare și modernizare, având în vedere flexibilitatea pe care aceasta o oferă statelor în elaborarea unor noi legi privind arbitrajul. În pofida acestei flexibilități, și pentru a spori probabilitatea atingerii unui grad satisfăcător de</i>
--	---	---

	În acest scop, la 22 februarie 2008 de către Parlament au fost adoptate două legi: Legea nr. 23 cu privire la arbitraj - lege generală pentru toate tipurile de arbitraj, și o lege specială - Legea nr. 24 cu privire la arbitrajul comercial internațional, bazată pe Legea-model recomandată de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite. Ambele legi până la adoptare au parcurs o perioadă lungă de consultări, dezbateri în contradictoriu din 2003 până în 2008. Una din problemele de bază ce s-au discutat cel mai aprig a fost cea cu privire la adoptarea unei singure legi sau două legi - una generală și alta specială. În cele din urmă, ținându-se cont de argumentele aduse, cât și de practica mai multor state, au fost adoptate două. Ulterior au fost făcute și unele modificări în Codul de procedură civilă în scopul armonizării prevederilor din Cod privind arbitrajul cu dreptul internațional în speță. În așa mod a fost realizat un progres semnificativ în ce privește cadrul legal privind arbitrajul în comparație cu Legea din 31.05.1994. Legislația națională corespunde într-un tot standardelor internaționale. Prevederile acestor două legi, a Codului de procedură civilă, a Convențiilor internaționale în speță ratificate de Republica Moldova, cât și hotărârile Curții Supreme de Justiție cu caracter explicativ au fost și sunt suficiente pentru buna activitate privind soluționarea litigiilor prin arbitraj. Din 2008 și până în prezent probleme serioase privind calitatea legislației arbitrale nu au fost constatate. Cu toate acestea, la examinarea și soluționarea anumitor litigii, apar mai multe dificultăți care complică procesul arbitral în ce privește	<i>armonizare, statele sunt încurajate să opereze cât mai puține modificări posibil atunci când încorporează Legea-model în sistemele lor juridice. De asemenea, se preconizează că eforturile de a reduce la minimum abaterea de la textul adoptat de UNCITRAL vor spori vizibilitatea armonizării, consolidând astfel încrederea părților străine, în calitate de principali utilizatori ai arbitrajului internațional, în fiabilitatea legislației privind arbitrajul din statul adoptant.”</i> În ceea ce ține de modificarea cadrului conex, precizăm că în conformitate cu art. 49 alin. (2) din proiect, Guvernul, până la data intrării în vigoare a prezentei legi, va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea legislației în concordanță cu prezenta lege, în special a Codului de procedură civilă și a Codului de executare.
--	---	--

		interpretarea și aplicarea legii. Unele norme juridice au un caracter prea general, nedeterminat. În cele trei legi unele prevederi, noțiuni, termeni, sunt formulate diferit. Aceste circumstanțe permit participanților la procesul arbitral interpretarea diferită a acestor norme, eronată, abuzivă, iar arbitrilor și judecătorilor aplicarea lor greșită și, în consecință, duc la adoptarea unor decizii arbitrale ilegale. De menționat, că arbitrii, dar și judecătorii au largi împuterniciri discreționare la luarea deciziilor. O decizie adoptată discreționar de către un tribunal arbitral poate fi desființată, dacă a fost contestată, de către instanța de judecată, pentru că judecătorul are o marjă largă de libertate de a face propria interpretare și a aplica aceeași normă juridică altfel decât a făcut-o tribunalul arbitral. Această controversă nu contribuie la aplicarea uniformă a normei juridice, la o practică arbitrală previzibilă, constantă, dar și la promovarea arbitrajului, ca formă alternativă de soluționare a litigiilor. De aceea, în prim plan este necesar ca în toate cele 3 legi aceleași norme juridice, ce urmăresc același scop, aceleași noțiuni, termeni, să aibă aceeași formă gramaticală, cu un înțeles clar și concret, iar această operație poate fi făcută doar de legislativ. Din care considerente Legea generală cu privire la arbitraj (Legea nr. 23 din 22.02.2008) se cerea expusă unei expertize juridice minuțioase pentru a fi îmbunătățită. Această cerință a fost înaintată către Ministerul Justiției pe parcursul anilor în repetate rânduri, dar fără succes. O problemă majoră în activitatea arbitrajului ține de conținutul convenției de arbitraj - piatra de temelie a arbitrajului, de care depinde tot procesul	
--	--	--	--

		arbitral, împuternicirile arbitrilor. O convenție de arbitraj formulată deplin și corect face procesul arbitral fără probleme, operativ, previzibil! Dacă convenția arbitrală e incompletă, nedeterminată, considerată "patologică", apare problema valabilității de la o extremă de a fi considerată nulă, până la alta ca operantă, și litigiul poate fi soluționat conform acestei convenții. Rezolvarea acestei probleme revine tribunalului arbitral prin prisma principiului "competența competenței". Criterii strict determinate pentru tribunalul arbitral de a se declara competent sau incompetent nu sunt și nici nu pot fi. Totuși un anumit standard ar trebui eliberat și aplicat în practică. E o situație când tribunalul se declară incompetent, și alta e când se consideră competent, examinează cauza, pronunță hotărârea, care, fiind contestată, e desființată din considerente de incompetență. Din nou, datorită interpretărilor și aprecierilor diferite. Probleme similare apar la interpretările ce țin de recepționarea comunicărilor, constituirea tribunalului arbitral, procedurile paralele, recuzarea arbitrilor, dreptul aplicabil nu numai fondului litigiului, dar și a convenției de arbitraj, măsurile de asigurare și provizorii, executarea hotărârii arbitrale în raport cu procedura de contestare și recunoaștere a ei, ș.a. Reglementări la nivel de lege sunt necesare în ce privește procesul arbitral și urmărirea penală, medierea în arbitraj, termenul de prescripție, locul arbitrajului într-un proces arbitral on-line, arbitrajul și comerțul electronic, semnătura electronică, litigii corporative, investiționale, procedura simplificată ș.a.	
--	--	--	--

		Reieșind din aspectele problematice menționate la soluționarea litigiilor sunt necesare anume aceste reglementări, modificări, concretizări, suplimentări pentru a îmbunătăți legislația arbitrală și ca rezultat practica arbitrală uniformă și previzibilă. Unele din aspecte au fost identificate în procesul de evaluare a legislației și practicii arbitrale din Republica Moldova de către un grup de experți în cadrul proiectului de asistență tehnică al BERD "Moldova - Medierea comercială și Arbitrajul", care au elaborat și un proiect de lege privind arbitrajul. Însă acest proiect de lege nu urmărea îmbunătățirea cadrului legal arbitral existent, reieșind din cele menționate mai sus. Unicul scop al acestui proiect era de a comasa cele două legi privind arbitrajul în una singură, întrucât dicotomia a creat mai mult confuzie decât folos, consideră autorii proiectului. Acest argument este inventat. Litigiile interne și cele comercial internaționale au reglementări distincte. Participanții la proces cunosc aceste particularități și nu le confundă, fapt demonstrat de practică. Reglementarea normativă a arbitrajului de două legi, una pentru arbitrajul intern și alta pentru arbitrajul comercial internațional este un fenomen, care nu-i caracteristic numai pentru Republica Moldova. Îl întâlnim și în legislația arbitrală a altor state. Poartă denumirea de "dualism". Unele țări, care inițial au adoptat o singură lege, ulterior au adoptat aparte și Legea Model UNCITRAL. Franța, considerată cea mai avansată atât la nivel legislativ dar și practic privind arbitrajul (este considerată un stat pro- arbitraj), are reglementări aparte în ce privește arbitrajul intern și un capitol aparte privind arbitrajul comercial internațional, în	
--	--	--	--

		care sunt indicate toate deosebirile și particularitățile acestui arbitraj. În Republica Moldova acest "dualism" nu este unul interpretat în sensul strict al acestui cuvânt ambele legi nu se găsesc pe același picior de reglementare. Legea nr. 23 cu privire la arbitraj este una generală, de uz intern, pentru toate tipurile de arbitraj, pe când Legea nr. 24 reglementează doar arbitrajul comercial internațional, ambele având la bază aceleași reguli procedurale prevăzute de Legea Model UNCITRAL. Acest paralelism procedural în practică nu creează nici un fel de probleme, așa cum afirmă cei care-s contra "dualismului". Legea generală își are obiectul său de reglementare unul general, care reglementează soluționarea tuturor litigiilor prin arbitraj, iar legea specială își are un obiect aparte concret de reglementare - soluționarea prin arbitraj a litigiilor comerciale și internaționale. Aceste două legi sunt conforme alin. (2) și (3) al art. 5 "Clasificarea normelor juridice" ale Legii cu privire la actele normative. Prin modificările operate la ambele legi se pot înlătura anumite discrepanțe și neclarități, se pot evita paralelisme, și asta se cere de întreprins. Proiectul de lege cu privire la arbitraj, elaborat de către Grupul de experți a fost prezentat pentru adoptare în Parlament, fără a trece toată procedura corespunzătoare (Ministerul Justiției, Guvern) și chiar a fost programat pentru examinare și adoptare la sesiunea de primăvară-vară 2024. Ulterior proiectul a fost întors la faza inițială pentru a fi promovat conform legii cu privire la actele normative. Proiectul de lege cu privire la arbitraj definitivat	
--	--	---	--

		Ministerul Justiției și-a elaborat propriul proiect de Lege cu privire la arbitraj și definitivat cu suportul Grupului de lucru constituit prin Ordinul Ministerului Justiției pentru îmbunătățirea cadrului normativ în materia arbitrajului. De fapt, însă, nici nu s-a urmărit perfecționarea legislației arbitrale, dictate de problemele generate de practica arbitrală (unele dintre care enumerate mai sus), ci elaborarea unui singur proiect de lege, cu abrogarea celor două legi azi în vigoare. Nu este cunoscut în ce măsură Ministerul și Grupul de lucru au efectuat, așa cum o cere art. 17 (alin. 1) al Legii cu privire la actele normative, o expertiză a legislației privind arbitrajul, pentru a constata insuficiența reglementărilor în vigoare, dacă au efectuat un studiu profund a jurisprudenței arbitrale pentru a identifica problemele la nivel practic, de aplicare a legii, dacă au studiat practica statelor avansate în arbitraj pentru a propune noi abordări procedurale cât și pentru a lărgi aria arbitrabilității litigiilor (iar practica internațională demonstrează acest lucru). Deși în Nota de fundamentare se constată, că în proiectul legii a fost transpus pe deplin textul Legii model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional, elemente esențiale pentru acest tip de arbitraj nu sunt prevăzute în proiect. Astfel în proiect nu este prevăzut alin. (3) al art. 1 "Domeniul de aplicare" din Legea model, care determină care arbitraj se consideră internațional. De asemenea în proiect nu se descrie sensul larg al termenului "comercial" prin prisma arbitrabilității litigiilor. Conducându-se de aceste prevederi, tribunalul arbitral determină dacă litigiul apărut între părți are un caracter și comercial și internațional, fapt care	
--	--	--	--

		impune mai multe particularități caracteristice anume acestui tip de arbitraj în procesul de examinare a litigiului, cât și la etapa de executare a hotărârii arbitrale. Problemele reglementate în Legea nr. 24 cu privire la arbitrajul comercial internațional referitoare la contestarea și executarea hotărârilor arbitrale străine, nu se regăsesc în proiectul legii. Se face trimitere la capitolele corespunzătoare din Codul de procedură civilă, însă acolo aceste modificări nu sunt operate. Aceste temeiuri de desființare și de nrecunoaștere a unei hotărâri arbitrale trebuie păstrate în Legea arbitrală în art. 34 alin. (4) din Legea Model UNCITRAL conține prevederi de reluare a procedurii arbitrale. Toate aceste prevederi sunt elemente a unui proces arbitral integral. În fapt, acest proiect de lege nu este un proiect al unei legi noi. Acest proiect de lege a fost votat de Parlament la 22.02.2008 (Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional nr. 24 din 22.02.2008), conform Legii -Model UNCITRAL din 1985, cu privire la arbitrajul comercial internațional, aprobată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite și recomandată statelor membre pentru incorporarea în sistemul național de drept. Proiectul elaborat, care se pretinde a fi unul nou, are peste 90% din prevederi cu același conținut ca și Legea nr. 24, având aceeași structură, cu aceleași articole, cu aceeași denumire, noțiuni și termeni. În acest proiect au apărut doar 2 articole noi, iar câteva articole din Legea nr. 24 au fost omise, câteva norme juridice au suferit unele redactări cosmetice și atât. În proiect apare, într-o nouă redacție, capitolul ce ține de măsurile provizorii și încheierile preliminare,	
--	--	---	--

		conform amendamentelor la Legea Model UNCITRAL din 2006, care-s prea sofisticate, de aceea, se cere o procedură mai simplă și mai sigură. Deci, în fond, nu e vorba de adoptarea unei Legi noi, ci de modificarea Legii nr. 24 în vigoare. Această lege e consacrată arbitrajului comercial internațional și conține principiile de bază a acestui tip de arbitraj, precum și structura procedurală de soluționare a litigiilor. Totuși numai aceste prevederi nu sunt suficiente pentru buna organizare și desfășurare a arbitrajului, ca atare. Practica arbitrală demonstrează, că la soluționarea unui litigiu comercial internațional concret, părțile în arbitraj, reprezentanții lor și avocații, pentru suplinirea actelor procesuale și argumentarea pozițiilor, fac trimitere la legea generală cu privire la arbitraj și la unele prevederi din Codul de procedură civilă. În același mod procedează și instanțele de judecată atunci când acordă suport arbitrajului, soluționează contestațiile sau încuviințează hotărârile arbitrale și decid asupra eliberării titlurilor executorii. În încheierile instanței, judecătorii se conduc, în marea majoritate a cazurilor, de prevederile Legii nr. 23 și doar în cazuri specifice litigiilor comerciale internaționale de Legea nr. 24. Astfel, aceste trei legi se completează reciproc și constituie un tot întreg din punct de vedere a materiei procesuale de arbitraj. Abrogarea Legii nr. 23 deteriorează acest ansamblu normativ. Din contra, această lege trebuie corectată, modificată în așa mod, care ar exclude problemele ce apar în procesul de aplicare, indicate mai sus, la fel ca și în Codul de procedură civilă. Cu titlu de novelă alin. (6) art. 3 "Arbitrabilitatea" prevede, că pot face obiectul unei convenții arbitrale	
--	--	---	--

		litigiile izvorâte din contracte administrative fără a concretiza despre ce categorie de astfel de contracte este vorba. Dar se menționează că astfel de contracte vor fi aprobate de Guvern, atribuindu-i-se rolul de legiuitor. Această "aprobare" trebuie făcută prin lege, de Parlament, cu o explicație a termenului "contract administrativ", interpretat prin prisma soluționării litigiului prin arbitraj. Consecințele executării contractelor încheiate de către stat, persoanele juridice de drept public adesea ating interesul public, iar litigiile izvorâte din astfel de contracte pot exclude competența arbitrajului de a le soluționa. Anume din această cauză, "interesul public", instanța de judecată a desființat o hotărâre arbitrală. În articol se cere expres de indicat care litigii de acest gen nu pot fi soluționate prin arbitraj. Legea cu privire la arbitraj în esență este o lege procesuală care are menirea prin reglementări riguroase organizarea și desfășurarea unui proces arbitral prin intermediul unor reguli de procedură detaliate, clare și corect aplicate să soluționeze printr-o formă alternativă litigiile între părți ce pot fi supuse arbitrajului. Eficiența și eficacitatea procedurilor arbitrale depinde de reglementări fixate într-o ordine coerentă, logică, termeni și noțiuni clare, aplicarea corectă a cărora duc la previzibilitatea soluționării litigiilor. E o cerință prevăzută de art, 54 lit. "a" a Legii privind actele normative: - a) conținutul proiectului se expune într-un limbaj simplu, clar și concis, pentru a se exclude orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale, de ortografie și de punctuație. Pentru cei interesați tot textul legii trebuie să fie ușor înțeles de la depunerea	
--	--	--	--

		cererii de arbitraj până la executarea efectivă a hotărârilor arbitrale. Proiectul legii nu trebuie privit în mod abstract, ca un concept teoretic, ci pragmatic, ca pe o lege organică, prin prisma aplicabilității ei în întregime, cât și a fiecărei norme juridice la soluționarea unui litigiu concret. Pentru comparație, acestor cerințe corespunde Codul de procedură civilă, în care, toate acțiunile, fiecare mișcare, fiecare pas într-un proces civil, sunt detaliat reglementate prin reguli procedurale determinate, care sunt strict respectate și executate în termenii prevăzuți de aceste reguli. Legea cu privire la arbitraj trebuie să conțină aceleași reglementări și reguli de procedură. Proiectul de lege nu corespunde acestor criterii, reglementând elementele unui proces arbitral, dar și alte laturi ale arbitrajului într-o manieră destul de generală, cu norme juridice nedeterminate. Proiectul nu prevede reglementări clare în ce privește procedura depunerii cererii de arbitraj, referinței și cererii reconvenționale într-un litigiu arbitral elemente de bază a unui proces arbitral, inclusiv termenii în care trebuie să fie depuse referința și cererea reconvențională. Faptul că acest proiect de lege e o transpunere a Legii --model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional nu interzice legislativului de a o dezvolta, completând-o cu noi prevederi, reglementări, reguli procedurale caracteristice unei legi complexe. Mai cu seamă, că proiectul legii pretinde a soluționa litigiile nu doar cele comerciale internaționale. Un element alienabil al regulilor de procedură constă în fixarea termenilor conform cărora se respectă sau execută o acțiune procedurală. În proiect	
--	--	---	--

		această cerință nu se respectă pe deplin, fapt ce în practică duce la controverse printre participanții la proces, la tergiversarea examinării litigiului. În proiect termenii sunt indicați pentru arbitrajul comercial internațional, pe când pentru arbitrajul intern acești termeni sunt cu mult mai reduși (în jumătate) și sunt prevăzuți în Legea nr. 23. Doar în art. 10 al proiectului este prevăzut termenul de 15 zile în ce privește numirea arbitrilor. În rest această regulă nu este prevăzută și trebuie să se regăsească în proiect. Totodată, Legea cu privire la arbitraj nu este totalmente doar de procedură. Art. 1 al acestui proiect "Obiectul și domeniul de aplicare", alin. (1) prevede, că prezenta lege reglementează modul de organizare și desfășurare a arbitrajului. Deci, nu doar a unui proces arbitral, ci a arbitrajului în întregime, cu toate elementele sale materiale, de legiferare, organizare, inclusiv a instituțiilor permanente de arbitraj, statutul și Regulamentele acestor instituții, organele de conducere a acestor instituții, componența lor, cerințele față de organizațiile care creează aceste instituții permanente, competența lor în raport cu instituțiile create, responsabilitatea lor, inclusiv răspunderea juridică, statutul arbitrului, cine poate fi numit arbitru, cerințele față de calitatea Listei arbitrilor, ș.a. De menționat, că majoritatea absolută a proceselor arbitrale sunt organizate și administrate de către instituțiile permanente de arbitraj, rolul cărora în acest sens e destul de important, din care motive statutul și activitatea lor cer o reglementare mai concretă. Aceste prevederi de organizare, de instituire nu pot fi neglijate din punct de vedere normativ. Ele-s importante atât pentru buna	
--	--	--	--

		organizare și funcționare a arbitrajului ca atare, cât și la desfășurarea procedurală a arbitrajului. Cât privește arbitrajul ad-hoc, acest tip de arbitraj în proiect practic nu este reglementat. Alin. (3) art. 4 definește: "Arbitrajul care nu-i instituțional e ad-hoc și se organizează conform voinței părților". Înțelege cum vrei. În timp ce arbitrajului ad-hoc îi este consacrat un întreg Regulament de arbitraj UNCITRAL. Orice lege organică are prevăzute ca fundament anumite dispoziții generale, principii, pilonii pe care se construiește legea. Aceste elemente de bază se cer reflectate și în proiectul legii, cum ar fi principiul legalității, principiul libertății convenției de arbitraj, principiul contradictorialității, tratamentului egal, principiul bunei credințe, principiul confidențialității - piloni ce stau la baza întregii construcții arbitrale. Principiul confidențialității cere o reglementare aparte și detaliată. Referitor la Nota de fundamentare Proiectul de lege e însoțit de o Notă de fundamentare. Obiectivele urmărite a noii legi, se spune în Notă, este de a unifica principalele reglementări în domeniul arbitrajului într-un singur act legislativ aplicabil atât arbitrajului intern, cât și arbitrajului comercial internațional. Dar la unificarea acestor reglementări trebuie să se țină cont de reglementările prevăzute de ambele legi și nu prin transpunerea deplină a prevederilor Legii model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional, care se găsește integral în Legea nr. 24, votată și adoptată în 2008 și care e în vigoare până în prezent. Iar Legea nr. 23 în care sunt prevăzute toate elementele și reglementările aferente unui act normativ se cere să fie abrogată.	
--	--	--	--

		În Nota de fundamentare - p. 2 "Condițiile ce au impus elaborarea proiectului" se face trimitere la temeiul legal și sursa proiectului: Acțiunea nr. 2.4.2 b) din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022- 2025, care prevede îmbunătățirea cadrului normativ în materia arbitrajului: a) evaluarea cadrului normativ în materia arbitrajului pentru identificarea dificultăților care generează practici neuniforme; b) modificarea cadrului normativ în materia arbitrajului. Acțiunea nr. 225 din Planul național de implementare pentru anul 2025: "Aprobarea proiectului de lege privind modificarea unor acte normative (Legii nr. 23/2008 cu privire la arbitraj și legii nr. 24/2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional)". Deci, în ambele documente se indică îmbunătățirea legislației arbitrale prin modificarea ei și asta se cerea de întreprins. Însă în Foaia de parcurs privind "Statul de drept" măsura p. 14.2 e indicată altă sarcină: "Adoptarea unei noi legi privind arbitrajul în scopul îmbunătățirii eficienței procedurii arbitrale" (iunie 2026). De constatat, că Foaia de parcurs a fost aprobată de Guvern la 14.05.2025, iar proiectul legii a fost elaborat în prima jumătate a anului 2024. De ce s-au condus autorii proiectului elaborându-l? Alin. (1) art. 63 al Legii cu privire la acte normative, prevede că un act normativ nou poate fi elaborat doar în cazul când modificarea unui act normativ afectează concepția generală și caracterul unitar al actului respectiv. Modificările ce trebuie operate în ambele legi vor îmbunătăți cadrul	
--	--	--	--

		normativ existent și nicidecum nu vor afecta conceptul general și caracterul lor unitar. De fapt, la inițierea, elaborarea și definitivarea proiectului nu s-au respectat mai multe prevederi ale Legii cu privire la actele normative. În Nota de fundamentare (p. 6) - Avizare și consultare publică a proiectului, este menționat, că inițierea elaborării prezentului proiect de lege a fost anunțată în iulie 2023. Însă la acea dată acest anunț a fost făcut în privința proiectului de lege elaborat de Grupul de experți în cadrul proiectului de asistență tehnică a BERD "Moldova - Medierea comercială și Arbitrajul". Anume acest proiect de lege a fost expediat în Parlament pentru adoptarea, apoi întors în Executiv pentru promovare. În calitate a membru al Grupului de lucru pentru definitivarea acestui proiect, fiind în dezacord cu conținutul lui, mi-am expus opinia vis-a-vis de acel proiect, atât oral la ședințele de definitivare, cât și în scris printr-o Notă informativă aparte, cu o analiză a cadrului legislativ în speță, făcând și mai multe propuneri pentru a-l îmbunătăți. Această opinie a fost trimisă tuturor membrilor Grupului de lucru și aparte - Dnei Veronica Mihailov - Moraru, Ministra Justiției, pentru informație și a interveni. Dar n-a intervenit, iar la ședințele Grupului de lucru acele propuneri nici n-au fost puse în discuție. Iar în pct. 3.2 ai Notei de fundamentare e indicat, că opțiuni alternative în procesul definitivării nu au fost identificate. În Nota de fundamentare (p. 8) se cere ca instituțiile arbitrale să-și ajusteze regulile sale de procedură arbitrală în corespundere cu prevederile proiectului de lege, după ce va fi adoptat. Instituțiile permanente de arbitraj își elaborează Regulamentele	
--	--	--	--

	și Regulile de procedură în limitele prevederilor legislației arbitrale și care nu contravin normelor imperative. Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova are 4 Regulamente separate cu privire la arbitrajul intern, cu privire la arbitrajul comercial internațional, cu privire la soluționarea litigiilor sportive și cu privire la soluționarea litigiilor corporative. Toate cele 4 Regulamente sunt elaborate în cea mai mare parte pe Legea nr. 23, care va fi abrogată, iar legea nou adoptată nici pe departe nu va fi suficientă pentru a păstra regimul reglementator anterior instituțiile permanente de arbitraj nu pot elabora Regulamente și reguli de procedură fără un temei legal. Atunci când o normă juridică, o noțiune, un termen nu sunt strict determinate, clare, cu sens ambiguu sau exprimate la general, cu un sens larg, pentru a identifica sensul adevărat se purcede la procesul de interpretare. Proiectul de lege în mare majoritate e compus din astfel de articole și norme juridice. Interpretarea e inevitabilă. Asta o înțeleg și autorii proiectului. De aceea, datorită faptului, că proiectul de lege reprezintă o transpunere deplină a Legii -model UNCITRAL, normele procedurale ale căreia sunt expuse într-un formă generală, fără concretizări și detalieri, deci pe alocuri greu de înțeles dar și de aplicat, autorii proiectului indică, cu trimiterea la art. 71 alin. (4) din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative, că la interpretarea actului normativ se ține cont de Nota de fundamentare, care a însoțit proiectul actului normativ și de alte documente care permit	
--	--	--

		identificarea voinței autorității publice care a adoptat, a aprobat sau a emis actul normativ. Astfel, la interpretarea prevederilor legale se va ține cont de Nota de fundamentare, care însoțește proiectul legii, inclusiv de lucrările preparatorii ale Legii-model, în special, de comentariul analitic elaborat de secretariatul UNCITRAL la proiectul Legii-model. Interpretarea făcută în Nota de fundamentare e bazată pe comentariul analitic la proiectul Legii model. Iar în Nota explicativă a Secretariatului UNCITRAL la Legea model cu privire la arbitrajul comercial internațional din 1985 cu modificările din 2006, se arată ca acel comentariu e pentru informație și nu-i comentariu oficial al Legii model. În acest scop în Nota de fundamentare se aduc explicații detaliate la mai multe articole din toate opt capitole ale proiectului. Numai că voința Parlamentului, care va adopta acest proiect de lege trebuie identificată nu din Nota de fundamentare, ci din textul legii cu privire la arbitraj. Ca aceste explicații (lucrări preparatorii, comentarii analitice), care-s binevenite, să aibă putere juridică, ele trebuie formulate în norme juridice și articole, să fie introduse în textul proiectului de lege sau să fie adoptate ca o lege separată cu caracter de interpretare a legii cu privire la arbitraj sau Nota de fundamentare să constituie o Anexă la Legea cu privire la arbitraj. Unele din aceste interpretări, explicații sunt extinse și nu decurg din conținutul normei juridice, formând de fapt prevederi noi, care nu se găsesc în textul legii, altele chiar contravin normei juridice. În art. 32 din proiect, "Cererea de arbitraj și referința" nu e indicat termenul de depunere a	
--	--	---	--

		referinței și nici pentru cererea reconvențională (de fapt, despre cererea reconvențională în procedura arbitrală, în textul legii nici nu se vorbește, în ce condiții se depune, în ce termen, cum se examinează, împreună cu cererea inițială sau separat). Iar în Nota de fundamentare (capitolul VI) se explică că acest termen ar putea fi numit fie de părți, fie de tribunalul arbitral. Desigur, ar putea, dar în limitele termenului indicat în lege, în care lipsește. Art. 39, "Luarea deciziilor de către tribunalul arbitral": orice decizie se ia cu majoritate de voturi. Normă imperativă! Art. 1 din Nota de fundamentare: tribunalul arbitral poate fi format și din 2 arbitri. Dacă au opinii diferite, cum poate avea loc majoritatea de voturi, care va fi hotărârea arbitrală în asemenea situații. În Legea nr. 23 cu privire la arbitraj, art. 28 alin. (4) această situație e reglementată: opinia supraarbitrului prevalează. Art. 4 din proiect prevede că hotărârea arbitrală poate să fie și nemotivată, pe când în capitolul VII "Hotărârea arbitrală" din Nota de fundamentare se explică imperativ că hotărârea arbitrală trebuie să fie motivată. Arbitrii de ce trebuie să se conducă? Comentând capitolul VII autorii proiectului anunță, că una din principalele novații (neindicându-le pe celelalte) din lege se regăsește în art. 46 "Hotărârea arbitrală", care instituie o prezumție de validitate și caracter executoriu imediat, fără încuviințarea acestei executări de către instanță. În primul rând această constatare a autorilor nicidecum nu e o novație. Prezumție de valabilitate și executorialitate hotărârea arbitrală internă o avea și până acum. În al doilea rând hotărârile arbitrale străine pentru a fi executate pe teritoriul Republicii	
--	--	--	--

		Moldova au nevoie de a fi încuviințate de către instanțele de judecată naționale. În concluzie, Arbitrajul în Republica Moldova este reglementat de 3 legi: Legea nr. 23 generală cu privire la arbitraj, Legea nr. 24 specială cu privire la arbitrajul comercial internațional, conformă Legii model UNCITRAL și de Codul de procedură civilă, prevederile cărora corespund principiilor Convențiilor internaționale în speță, ratificate de Parlamentul Republicii Moldova. Legislația arbitrală corespunde standardelor arbitrale internaționale în materie de arbitraj și este suficientă pentru o organizarea și desfășurarea arbitrajului în Republica Moldova. Cele trei legi în procesul de soluționare a litigiilor, de aplicare a normelor juridice se completează reciproc. Temeiuri, premise pentru adoptarea unei noi legi privind arbitrajul, cu abrogarea legii nr. 23 și legii nr. 24, nu există nici de jure, nici de facto. Totuși, în procesul de interpretare și aplicare a unor norme juridice la soluționarea litigiilor concrete au fost și sunt identificate mai multe deficiențe de ordin legislativ, care necesită să fie aplanate prin armonizarea prevederilor în cauză în toate 3 legi. Pentru a îmbunătăți cadrul normativ prin modificările corespunzătoare se cere un studiu profund atât a legislației arbitrale cât și a practicii arbitrale cu identificarea problemelor atât de ordin legislativ, cât și practic cu elaborarea soluțiilor, inclusiv de ordin procedural. Proiectul de lege, care pretinde a fi o lege nouă, dacă va fi adoptată, nici într-un fel și nici de cum nu îmbunătățește cadrul normativ arbitral. E o reducere	
--	--	--	--

		a reglementărilor actuale. În varianta propusă proiectul nu poate fi adoptat. Nu conține soluții legale, dictate de practica arbitrală. De fapt, autorii proiectului nici nu au urmărit scopul de a îmbunătăți legislația arbitrală prin modificările corespunzătoare. Scopul a fost de a elabora o singură lege, indiferent de calitatea ei. În cele din urmă, nu este atât de important, o lege sau două. Principalul e că această legislație să fie de calitate, cu noțiuni, termeni, proceduri clare, concrete, detaliate, înțelese și corect aplicate și să atingă finalitatea de dragul căreia a fost adoptată. Dacă totuși se insistă la o singură lege, atunci prevederile ei trebuie să cuprindă toate elementele unei legi organice, și cele de organizare, instituționale și cele procedurale cu precădere pentru arbitrajul intern, cu termeni procedurali reduși și cu introducerea în lege a unui capitol cu privire la arbitrajul comercial internațional cu reglementările specifice, a tuturor particularităților acestui tip de arbitraj. Deși raporturile juridice arbitraj - instanțele de judecată, sunt suficient reglementate, în practică apar mai multe deficiențe datorită interpretării și aplicării unor norme juridice de către tribunalul arbitral și instanțele de judecată în mod diferit, fapt ce conduce la desființarea hotărârilor arbitrale. Din care cauză, o practică arbitrală stabilă, ca și o practică stabilă judiciară în materie de arbitraj, în Republica Moldova încă nu există. De rând cu acțiunile de instruire, atât a arbitrilor cât și a judecătorilor (care trebuie să cunoască particularitățile soluționării litigiilor prin arbitraj), se cer și prevederi legale cu norme juridice exprese, strict determinate, care vor exclude interpretările	
--	--	---	--

		incorecte, vor face procesul arbitral previzibil, vor contribui la o practică arbitrală și judiciară uniformă, iar arbitrajul ca formă alternativă de soluționare a litigiilor va deveni mai sigur. Rolul statului În pct. 4 - Analiza impactului de reglementare, se arată că implementarea proiectului de lege va genera un impact pozitiv multidimensional asupra sistemului judiciar și administrației publice, cât și asupra sectorului privat. Numai că Legea trebuie să fie ușor înțeleasă, cu reglementări clare și corect aplicate. Totodată atingerea acestui impact pozitiv nu poate avea loc doar prin adoptarea de acte normative. Activitatea arbitrală în Republica Moldova se desfășoară mai bine de 30 de ani (prima lege privind arbitrajul a fost adoptată în 1994, ultimele două - în 2008), iar această formă de soluționare a litigiilor încă nu a luat amploare, așa cum e în țările avansate în acest domeniu. Din contra, datele statistice demonstrează că tendința e în scădere. Deși în toate Planurile de acțiuni privind reformarea sectorului justiției sunt prevăzute și măsuri ce privesc promovarea arbitrajului, în realitate aproape nimic nu se întreprinde. În Planul de acțiuni pentru anii 2022-2025 (p. 24.3) sunt indicate acțiuni, ce trebuie întreprinse: organizarea de conferințe, mese rotunde, derularea companiilor de promovare a formelor alternative de soluționare a litigiilor, executori Camera de Comerț și Industrie și Consiliul de Mediere, pentru care au fost alocate aproape 2 mln. lei. Camera de Comerț a desfășurat și desfășoară permanent această activitate, o face pe cont propriu. Am vrea să fim informați cum și cui au fost repartizați acești bani.	
--	--	---	--

		Se cer și alte acțiuni intense și sistemice din partea statului, de susținere, de promovare, de monitorizare, de control, de stimulare, de instruire, de mobilizare (a se vedea exemplul Franței în acest domeniu). Pentru a atinge acest nivel, statul trebuie să promoveze o politică pro-arbitraj, așa cum a exprimat-o savantul francez Bertran Anseli: "Din momentul când statul recunoaște în principiu legalitatea acordului, prin care este creată o instituție extrajudiciară, care nu este parte componentă a sistemului judiciar cu ajutorul căruia statul asigură realizarea justiției, din acel moment, când așa un stat declară legal procedeu particular de soluționare a litigiilor, el se va comporta consecvent, dacă va asigura acestui procedeu particular de soluționare a litigiilor libertatea de acțiune și chiar îi va acorda asistența necesară, de asemenea dacă va controla regularitatea lui numai în așa măsură, în care este vorba despre investire cu putere și despre integrarea în ordinea legală națională a rezultatelor lui, adică a hotărârilor și încheierilor emise de arbitraj." Să înțelegem că statul francez l-a auzit, i-a urmat sfatul și a devenit stat pro-arbitraj. Republica Moldova trebuie să elaboreze și implementeze o politică clară în domeniul arbitrajului în așa mod ca acest fenomen juridic să ocupe locul pe care-l merită în sistemul juridic al Republicii Moldova.	
EXPERTIZA ANTICORUPȚIE (nr. ELO26/11372 din 16 aprilie 2026)			
Centrul Național Anticorupție	22.	Art.7 alin. (3) lit. c) Apreciind prin prisma standardelor dezvoltate de Legea-model UNCITRAL, se remarcă faptul că o referire sumară, într-un contract, la un document care conține o clauză arbitrală nu este, prin ea însăși,	Se acceptă Prevederea se modifică în mod corespunzător.

		poate fi insuficientă pentru fundamentarea existenței unei convenții arbitrale valabil încheiate în formă scrisă. Conform art.7 (6) din Legea-model: „(6) Trimiterea dintr-un contract la orice document care conține o clauză arbitrală constituie o convenție arbitrală în formă scrisă, cu condiția ca această trimitere să fie de natură să facă respectiva clauză parte integrantă a contractului.” Standardul de reper evidențiază o exigență esențială - manifestarea unei voințe clare, exprese și neechivoce a părților de a incorpora clauza arbitrală în conținutul contractului principal. Astfel, o referire la un document extern poate genera efecte în jurisdicția arbitrală, doar în condiția în care relevă, fără dubiu, consensul părților de a se supune arbitrajului. Pentru asigurarea convergenței depline cu Legea-model UNCITRAL și excluderea riscului apariției unor litigii privind competența tribunalului arbitral, se recomandă aprecierea utilității completării textului cu o referire expresă la efectul de incorporare a clauzei arbitrale.	
	23.	Art.11 alin. (1) Raportînd redacția propusă la prevederile art.12 al Legii nr.24/2008, se remarcă reducerea a complexității regimului juridic al dezvoltării (informării) circumstanțelor care pot da naștere unor îndoieli justificate cu privire la imparțialitatea sau independența potențialului arbitru. Potrivit art.12 al Legii prenotate: Articolul 12. Temeiurile de recuzare a arbitrului. (1) În cazul în care este notificată despre o eventuală numire a ei în calitate de arbitru, persoana trebuie să informeze asupra tuturor circumstanțelor de natură a genera	Se acceptă Art. 11 alin. (1) se completează cu sintagma „fără întârziere”, în conformitate cu Legea-model UNCITRAL.

		îndoieli justificate cu privire la imparțialitatea sau independența sa. Arbitrul, din momentul desemnării sale și pe toată durata procedurii arbitrale, este obligat să informeze părțile despre aceste circumstanțe dacă nu le-a informat anterior. (2) Arbitrul poate fi recuzat doar dacă există circumstanțe de natură a ridica îndoieli justificate asupra independenței sau imparțialității lui sau dacă el nu posedă calificarea convenită de părți. Partea este în drept să recuzeze arbitrul pe care l-a desemnat sau la a cărei desemnare a participat doar pentru motive de care a luat cunoștință după desemnare. Respectiv Legea nr. 24/2008 privind arbitrajul art. 12 alin. (1), este mai completă și mai fidelă modelului UNCITRAL. Aceasta prevede: i) obligația de dezvăluire înainte de acceptare, ii) extinderea obligației pe întreaga durată a procedurii arbitrale și iii) cerința de a informa „fără întârziere” părțile despre orice circumstanțe relevante. În aceeași ordine de idei, se remarcă exigențele art.12 din Legea-model UNCITRAL, după cum urmează: Articolul 12. Motive de recuzare. (1) Atunci când o persoană este abordată în legătură cu posibila sa numire în calitate de arbitru, aceasta trebuie să dezvăluie orice circumstanțe susceptibile să dea naștere unor îndoieli justificate cu privire la imparțialitatea sau independența sa. Arbitrul, de la momentul numirii sale și pe întreaga durată a procedurii arbitrale, trebuie să dezvăluie fără întârziere părților orice astfel de circumstanțe, cu excepția cazului în care acestea le-au fost deja aduse la cunoștință de către el. (2) Un arbitru poate fi recuzat numai dacă există circumstanțe care dau naștere unor îndoieli justificate cu privire la	
--	--	--	--

		imparțialitatea sau independența sa sau dacă nu posedă calificările convenite de părți. O parte poate recuza arbitrul numit de ea sau la a căru numire a participat numai pentru motive de care a luat cunoștință după efectuarea numirii. Pentru a asigura alinierea la standardele internaționale și evitarea riscurilor aferente recuzării neîntemeiate/contestării hotărârii arbitrale), se recomandă completarea textului cu obligația continuă a arbitrului de dezvăluire (informare) după numire. Subsecvent, se recomandă aprecierea utilității reglementării unui sistem de sancționare în cazul încălcării regimului juridic în speță.	
	24.	Art.13 alin. (1) Prevederile proiectului urmează a fi raportate la reperul vizat de art.14 (1) din Legea-model UNCITRAL, potrivit căruia: Articolul 14. Neîndeplinirea atribuțiilor sau imposibilitatea de a acționa. (1) Dacă un arbitru devine, de drept sau de fapt, incapabil să își exercite funcțiile ori, din alte motive, nu își îndeplinește atribuțiile fără întârziere nejustificată, mandatul său încetează dacă acesta se retrage din funcție sau dacă părțile convin asupra încetării. În caz contrar, dacă persistă un litigiu cu privire la oricare dintre aceste temeiuri, oricare dintre părți poate solicita instanței sau altei autorități prevăzute la articolul 6 să se pronunțe asupra încetării mandatului, iar această decizie nu este supusă niciunei căi de atac. Astfel, standardul citat supra, operează cu expresia ”nu își îndeplinește atribuțiile fără întârziere nejustificată,”, care reglementează un criteriu obiectiv – existența unei întârzieri în exercitarea atribuțiilor și califică întârzierea în speță	Precizare Prevederea din proiect corespunde sensului prevăzut de Legea-model UNCITRAL.

		(reglementarea caracterului ei „nejustificat”), fapt care faciitează ancorarea aprecierii îndeplinirii atribuțiilor în limitele standardului termenului rezonabil. Redacția propusă de către autorul operează cu conceptul ”tergiversează exercitarea atribuțiilor sale din motive neîntemeiate;”, fapt care implică necesitatea probării, de către partea interesată, atât a existenței întârzierii, cât și a caracterului ei imputabil (nejustificat din punct de vedere subiectiv). Aspectul prenotat, periclitează certitudinea reglementării, poate complica aplicarea mecanismul reglementat și poate condiționa multiple riscuri aferente aprecierii discreționare a organului competent. Reconsiderarea redacției propuse prin prisma standardului de reper cu accentul pe neîndeplinirea funcției într-un termen rezonabil.	
--	--	---	--